

Barnevernet i media – Fra personfokuset til temaorientert

Forord

I 1999 jobbet jeg på sentralbordet i en nyhetsredaksjon ved siden av skolen. En av oppgavene mine var å sortere innkommende faks, og plukke ut mulige saker av interesse for redaksjonen. Det var stort sett reklame og pressemeldinger, med unntak av noen få seerbrev og nyhetstips. Ett av disse brevene skilte seg ut. Det var skrevet av en mann i trettiårene, et tidligere barnehjemsbarn. Han fortalte om hvordan det var å vokse opp på et statlig barnehjem, om de daglige overgrepene og volden barna som bodde der ble utsatt for. Mannen mente historien fortjente offentlighetens oppmerksomhet og på vegne av barnehjemsbarna, krevde han en unnskyldning fra den norske stat. Det var en rystende historie og jeg leverte den sporenstreks til vaksjefen. Han hørte etter med et halvt øre, før han uten å si et ord, krøllet brevet sammen og kastet det i søpla. Det kom flere brev, men de gikk samme vei som det første. Først flere år senere, i 2003, ble saken fulgt opp av noen journalister i en annen redaksjon. Det førte til en telefonstorm til nyhetsredaksjoner over hele landet fra tidligere barnehjemsbarn som bekreftet overgrepene.

En av pressens viktigste samfunnsoppgaver er å beskytte enkeltmennesker fra maktmisbruk og overgrep (Vær- Varsom plakaten 1.5).

Innledning

Det har tatt meg lang tid å fullføre denne analysen. Det skyldes to ting. For det første følte jeg at jo lenger inn i materien jeg gravde, jo mer innviklet ble problemstillingen. Det vanskelige arbeidet med å konkretisere hypotesen krevde en omfattende ryddesjau i toppetasjen. For det andre har jeg under hele analysen vurdert forforståelsen min opp mot kravet om objektivitet. Interessen for tema kom som følge av en personlig erfaring fra noen år tilbake. Mitt møte med barnevernet var som "mistenkt", og ikke særlig hyggelig. Å være under barnevernets lupe føles uvirkelig og krenkende. Følelser som melder seg er skam, sinne og maktløshet. Da det hele var over, og jeg var "frikjent", meldte det seg et enormt behov for å vite mest mulig om denne institusjonen, historikken, lovverket og fakta.

Når det gjelder analysens reliabilitet, tror jeg min journalistiske tenkemåte (å se en sak fra to sider) bidrar forsterkende på objektiviteten min. Filosofiprofessor Dagfinn Føllesdal definerer objektivitet i vitenskapelig forskning som:

«En fremstilling er objektiv hvis og bare hvis de oppfatninger og holdninger den skaper hos

mottakeren ikke ville forandres dersom man hadde hatt fullstendig kjennskap til saken, med alle opplysninger og alle alternative hypoteser. (Føllesdal, Dagfinn. *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi.*)

Tema og problemstilling

«I lukkede systemer kan man fort miste evnen til å reflektere over tvangens sosiale gyldighet og ende opp i et nærsynt forsvar av tvangens nødvendighet» (Haugland: 2007).

Temaet i denne analysen handler om det vanskelige forholdet mellom barnevernet og media. Journalistenes ønske om åpenhet og opplysning, står i kontrast til barnevernets lukkede og tause vesen. Bak taushetsplikten ligger mye makt, og journalistens jobb er å hindre at denne blir misbrukt. Barnevernets har vist liten vilje til å gi pressen innsyn i virksomheten deres (Holtermann: 2009). På bakgrunn av manglende uttalelser fra barnevernet vedrørende enkeltsaker, siteres ofte foreldrene eller foreldrenes talsperson i pressen. Barnevernet fremstår som den store stygge ulven, (en uheldig rolle for en institusjon som er avhengig av tillit for å hjelpe barn i nød) og det får konsekvenser for sakens vinkling (Rostad: 2009). Journalist Merethe Ekanger formulerer konflikten slik:

«Barnevernsaker er vanskelige fordi de utfordrer demokratiet. Vi har som samfunn ikke funnet gode løsninger på den kompliserte og uverdige konflikten mellom enkeltpersoners rett til offentlig å kritisere myndighetene, mediernes plikt til å bidra til offentlige debatter av samfunnsmessig betydning og barnevernets plikt til å tie (Ekanger 2006:17).

(Sitatet ovenfor har jeg knabbet fra Edda Stangs rapport om samme tema)

Et åpent barnevern?

I 2004 foretok Sentio AS en spørreundersøkelse som blant annet hadde omfattet folks holdning til barnevernet. Rapporten ble gjennomført på oppdrag av Statens barnevern og familievern (SBF). Resultatet var nedslående, kun 18 prosent hadde et positivt inntrykk av barnevernet. Hele 45 prosent ville mest sannsynlig ikke meldt fra dersom de hadde mistanker om at nabobarna ikke ble godt nok ivaretatt (Sentio 2004). Pressen fikk mye av skylda for tillitskrisen fordi de danner et negativt bilde av barnevernet (Sentio: 2004). Dermed ble det utarbeidet en mediestrategi for barnevernet. "Et mer åpent barnevern" ble lansert i 2005 av Bufetat (Barne- og familiedepartementet). Strategien oppfordret til dialog med journalister, og generelle uttalelser var å

foretrekke fremfor «ingen kommentar». I tillegg skulle barnevernet spille en mer aktiv rolle i media ved å åpne deler av virksomheten sin for offentligheten. Dette ville være med på å fremme de positive historiene om barnevernet (Bufetat: 2005).

Problemstilling

Det er altså grunn til å anta at barnevernet fremstår mindre negativt i media enn tidligere. Jeg vil prøve å påvise dette ved å vise til konkrete eksempler fra et utvalg av artikler fra 1997 og 2007. Resultatene mine veier jeg opp mot tidligere rapporter om samme tema. Spørsmålene jeg stiller kan formuleres i følgende problemstillinger

- Hvordan presenteres barnevernssaker i media?
- Er det endringer i måten media fremstiller barnevernet i 1997, sammenlignet med 2007?
- Viser barnevernets åpenhet seg i media?

Arbeidshypoteser:

- Barnevernet presenteres nøytralt og positivt.
- Det har blitt færre negative barnevernssaker
- De personifiserte enkeltsakene dominerer ikke lenger i medias dekning av barnevernet
- Barnevernet uttaler seg sjelden i media.

Den underliggende hypotesen min er at media fremstiller barnevernet langt mer positiv i dag enn for ti år siden. Noen sentrale forskningsrapporter om dette tema ble foretatt av Sentio i 2003 og 2006. Disse to er å finne i «*Fremstilling av barnevern i media, en medieanalyse*». Jeg har også lest Edda Stangs «*Barnevern i løssalgspresen*» fra 2007. Sist nevner jeg også rapporten «*På vei mot et åpnere barnevern: Holdning til og praktisering av offentlighet hos medarbeidere i barnevernet i perioden 2004-2007*» (Sentio).

Metodebruk

Jeg har valgt å bruke innholdsanalyse av avisartikler fra tre forskjellige aviser. Innholdsanalyse brukes som fellesbetegnelse for ulike teknikker som tar sikte på å belyse innholdsmessige aspekter ved tekst, i dette tilfellet aviser. Man skiller vanligvis mellom to hovedformer for innholdsanalyse, kvalitativ og kvantitativ. Formålet med den kvantitative innholdsanalysen er å beskrive mønstre og utviklingstendenser i medieinnhold (Østbye: 2007). Det var hensiktsmessig å legge vekt på det kvalitative da jeg var ute etter å finne endringer i innholdet.

Kvantitativ innholdsanalyse

Den kvantitative delen av analysen består av totalt 48 avisartikler. Artikkene har jeg hentet ut fra tre forskjellige papiraviser en måned med ti års mellomrom. Utvalget mitt omfatter alle artikler, debatter, leserinnlegg og kommentarer som sto i avisene i mars måned. Jeg har ikke tatt med annonser. Det eneste bevisste kravet mitt var knyttet til det geografiske. For å luke ut eventuelle lokale fenomen, valgte jeg en riksavis, en fylkesavis og en lokalavis. VG, Stavanger Aftenblad og Harstad Tidende er aviser som er relativt godt spredd i landet. Når det gjelder valg av måned utelot jeg desember og sommerferiemånedene av hensyn til representativiteten. Mars ble valgt tilfeldig ut fra de resterende åtte måneder. Artikkene fra 2007 søkte jeg frem ved hjelp av Atekst. Søkordene mine var barnevern* og/ eller fosterhjem*. Søkene ble gjort flere ganger og i forskjellige varianter for å sikre riktig antall. Avisene fra 1997 har jeg søkt frem manuelt, det vil si ved hjelp av mikrofilm. Artikkene ble lagret på en minnepinne, og senere skrevet ut. Når det gjelder det noe spinkle kvantitative datamateriale på 48 artikler, støtter jeg meg på tidligere forskning, og viser til Sentios tall og konklusjoner i den langt mer omfattende rapporten «på vei mot et åpnere barnevern» fra 2007. (Sentio: 2003 og 2007).

Da mitt datamateriale bare omfatter en måned i hver tidsvariabel, kan det stilles spørsmål om validiteten er god nok. Hadde jeg for eksempel tatt fire eller seks måneder, ville det trolig gitt et mer representativt bilde av fenomenet.

Presisering

I denne analysen bruker jeg begrepet «barnevernssaker» i aller videste betydning. Definisjonen på en «barnevernssak» i denne sammenheng omfatter alle skrevne tekster som inneholder ordet barnevern* og/eller fosterhjem*. Av og til bruker jeg ordene «før» og «nå» istedenfor 1997 og 2007. Dette gjør jeg for lesbarhetens skyld og for å variere språket.

Kvalitativ tilnærming

I kvalitativ forskning søker man å oppnå en forståelse av et fenomen. Forståelsen vil alltid være bestemt av en førforståelse som omfatter meninger og oppfatninger vi på forhånd har i forhold til det som skal studeres (Wormnæs: 2006). Forskeren vil alltid møte intervjuinformantene og datamaterialet med en slik førforståelse (Dalen 2009). Metoden kjennetegnes ved forskerens nærhet til det fenomenet som skal undersøkes. Ved hjelp av intervjuer, dokumenter og observasjoner, graver forskeren seg dypere og dypere inn i problemstillingen. Kvalitativ metode opererer med få individer, men et stort antall variabler (Olsson og Sørensen 2006). Fenomenet som skal studeres er gjerne innenfor et spesifikt miljø.

Intervju og utvalg

Jeg har i stor grad benyttet meg av intervjuet som tilnæringsmetode i denne oppgaven. Det er viktig å ha opparbeidet seg mest mulig relevante og gyldige data for den problemstillingen man forsker på. Det kalles for validitet i metodebruk. Min måte å oppnå dette på var å gjøre et grundig forarbeid før intervjuene slik at vi kunne stille de riktige spørsmålene til intervjuobjektene. Totalt har jeg vært i kontakt med et titalls journalister samt seks barnevernsarbeidere. Av disse foretok jeg et dybdeintervju med halvparten. Utvalget foretok jeg ut fra deres langvarige kunnskap om, og interesse for tema. To av journalistene skrev flere av sakene den aktuelle tidsperioden i 1997 og 2007.

En av dem jobber til daglig i Stavanger Aftenblad. I over ti år var hun avisens «barnevernsspesialist». Erfaringene har hun videreformidlet ved forelesninger for både journalister og ansatte i barnevernet. Nummer to har jobbet både i Stavanger Aftenblad og VG. Hans interessefelt på institusjoner omfatter også barnevernet. Vedkommende har byttet beite, og understreket i den sammenheng at han ikke var like oppdatert på feltet de siste par årene. Jeg tror likevel hans interesse og kunnskap ligger over den gjennomsnittlige avisleser. To av kildene mine jobber i Dagbladet. Avisen har tradisjonelt vært opptatt av og interessert i barnevernet. Sånt fostrer kunnskapsrike journalister. En av dem har jeg dybdeintervjuet. Den andre har gitt meg gode innspill fra redaktørstolen. Utover disse har jeg hatt samtaler med flere journalister som har jobbet med barnevernssaker i kortere perioder. De fleste har imidlertid ikke «fordypet» seg i tema. Deres erfaringer har likevel vært verdifulle for meg i arbeidet med analysen.

Når det gjelder informanter fra barnevernet, tok jeg først kontakt med Bufdir (Barne- og familiedirektoratet) og Bufetat. Jeg fikk tilbud om å intervju informasjonrådgiveren, men takket nei. Det var i utgangspunktet den vanlige barnevernsarbeideren jeg ville snakke med. Dette var noe utfordrende å finne på egenhånd. De fleste «på golvet» henviste meg til lederen sin, mens andre følte jobben deres ikke var representativ i forhold til min forskning. Likevel var også disse samtalene fruktbare og bidro til å danne et klarere bilde av hvilke verdier og hensyn som ligger i barnevernsyrket. I ettertid har jeg vurdert om jeg burde sagt ja til direktoratets hjelp for flere kilder, men da slo tidspresset inn. Jeg endte opp med tre hovedinformanter fra barnevernet. De er alle i nær kontakt med dem det gjelder, barna og foreldrene.

Intervjuformene jeg brukte var en kombinasjon av åpne og strukturerte, i den rekkefølgen. Gjennom det åpne intervjuet oppnådde jeg tillit hos informantene. Den uformelle samtalen dannet dessuten et viktig grunnlag for å gjennomføre det strukturerte dybdeintervjuet. Gjennom prosessen har jeg hatt

telefonisk og elektronisk kontakt med informantene mine, enten fordi jeg hadde et oppfølgningsspørsmål, eller for å rydde til side eventuelle uklarheter fra intervjuet.

Presentasjon av data:

Jeg har brukt forskjellige variabler i denne analysen. Disse har blitt justert underveis fordi det stadig dukket opp nye momenter som ikke passet de opprettede variablene. Jeg endte opp med disse seks:

1. Avis: VG, Stavanger Aftenblad og Harstad Tidene.
2. År: mars i 1997 og mars 2007.
3. Holdningsladning: Under denne variabelen prøver jeg å vurdere om artiklene uttrykker en positiv, negativ eller nøytral/ saksorientert holdning til barnevernet.
4. Person eller tema? Journalistens fokus/ vinkling /journalistisk vri benyttes i artikkelen?
5. Kilder: Hvem uttaler seg i barnevernssaker?
6. Overskrift: Overskriften i artikkelen. Det umiddelbare inntrykket som gis leseren.

Som nevnt innledningsvis bruker jeg «barnevernssak» om alle skrevne tekster som innerholder ordet barnevern* og/eller fosterhjem*. Denne forenklingen inkluderer også de sakene som ikke handler direkte om barnevernet, men hvor barnevernet er en mer perifer part. Dette gjelder spesielt saker om ungdomskriminalitet. Ut fra en helhetsvurdering påstår jeg at de likevel ligger innenfor tema. Totalt fant jeg 18 artikler om barnevern i 1997, og 30 artikler i 2007.

Tabell 1. Antall barnevernssaker fordelt på aviser

Avis	1997	2007	Sum
VG	8	10	18
Stavanger Aftenblad	5	12	17
Harstad Tidende	5	8	13
Totalt	18	30	48

Tabellen viser hvor mange saker jeg fant om barnevern i de respektive avisene i 1997 og i 2007.

Alle viser samme tendensen til mer barnevernsstoff. VG har jevnt over vært interessert i tema, fra 8 i 1997 til 10 i 2007. I Stavanger Aftenblad var det over dobbelt så mange saker om barnevern i 2007 enn i 1997, fra 5 til 12. Harstad Tidende økte fra 5 til 8.

Barnevernet i media. Kandidat 820

Totalt gir dette en økning på over 60 prosent fra 1997 og 2007. Den generelle økningen av barnevernssaker er ikke imidlertid ikke overraskende hvis man ser på statistikken. Tall fra SSB viser at i antall barn som mottar hjelp fra barnevernet har økt kraftig (SSB: 2009). Avisene gjenspeiler i så fall samfunnsutviklingen for øvrig. Videre i analysen jobber jeg ut fra det totale antallet artikler i 1997 og 2007, henholdsvis 18 og 30. Jeg vil konsentrere meg om utviklingen over denne tiårsperioden, og flytter fokus fra mengde til innhold.

Hvordan fremstilles barnevernet i media?

Edda Stang sier at ansatte i barnevernet har følt seg spesielt utsatt for negativ omtale i pressen. Dette bekreftet informantene mine: «det følger jobben og er noe vi må lære å leve med». Stang antyder at det har sammenheng med den tabloide vinklingen som ofte preger barnevernssakene (Sentio: 2004 og Stang: 2007). Virkemidler som benyttes i tabloidnyhetene er gjerne knyttet opp til enkeltpersoner og dramatiske hendelser. Thomas Mathiesen presenterer denne formidlingsformen som det « individualdramatiske paradigmet» (Mathiesen: 2002: 212). Stikkord som kjennetegner denne tesen kan oppsummeres slik:

1. Det individuelle mennesket og det individuelle menneskets skjebne.
2. Den enkeltstående hendelse og det dramatiske ved den enkeltstående hendelse.
3. Avviket og det avvikende ved avvikerer.

Stangs analyse av barnevernssaker i 1994 og 2004, konkluderte med at barnevernssaker i stor grad bar preg av det individualdramatiske. Hun mente media har en tendens til å presentere barnevernssaker i en form hun kaller «det lille menneske mot myndighetene». Slike vinklinger gir nødvendigvis et negativ inntrykk av den utøvende myndighet (Stang: 2007).

Journalistinformantene mine var uenige i at barnevernet er mer utsatt for kritikk enn andre maktinstitusjoner. De mente i hovedsak at barnevernets stilling var enestående nettopp fordi de slapp så billig unna offentlighetskravene. De uttrykte derimot forståelse for at barnevernsansatte kan føle seg såret og urettferdig behandlet. Som en av journalistene sa: «Det må være en utakknemlig jobb på mange måter, å jobbe i barnevernet».

Både Sentio og Stang konkluderer i sine rapporter at barnevernet i media har vært knyttet til de emosjonelle enkeltsakene. Sentios 2007- rapport registrerer imidlertid noen sentrale endringer de siste årene:

«Når det gjelder presentasjonsmåten av barnevernet finner vi størst andel av saksorienterte fremstillinger. Videre finner vi en markant nedgang i emosjonelle fremstillinger, samt en liten økning i balanserte fremstillinger. Økningen i andelen nøytrale omtaler viser en positiv utvikling sammenlignet med undersøkelsen i 2003» (Sentio: 2007).

Jeg vil prøve å se om denne utviklingen kommer til syne i mine artikler. For å vurdere presentasjonsmåten arbeider jeg med fire ulike holdninger som kommer til syne i avisene Disse fire er: positiv, negativ, nøytral/ saksorientert eller ingen av delene. Vurderingene er i hovedsak foretatt etter eget skjønn, men jeg har også bedt venner og familie komme med sine synspunkter: Nedenfor forklarer jeg de forskjellige kategoriene:

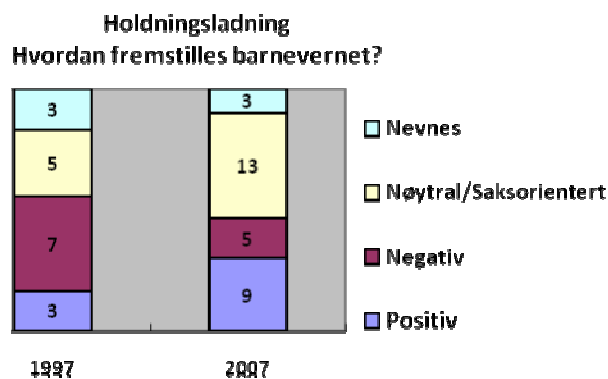
Positive barnevernssaker er saker der barnevernet blir fremstilt i et fordelaktig lys. Vi møter hverdagshelten, solskinnshistoriene, gjerne fortalt av tidligere barnevernsbarn. Kvalitetsheving i barnevernet og vellykkede samarbeidsprosjekter går også under denne kategorien.

Negative barnevernssaker omfatter blant annet manglende hjelpetiltak tiltak, dårlig oppfølging, sløsing med midler og henlagte bekymringsmeldinger.

De artiklene som fremstår som nøytrale/saksorienterte er i hovedsak knyttet til spørsmål om forvaltning, politikk eller informasjonsarbeid. Samarbeidsområder og tiltaksordninger hører også inn under denne kategorien.

Annet: Denne kategorien gjelder de artiklene der barnevern ikke er tema, men blir nevnt som en part. Først anså jeg disse som nøytrale/ saksorienterte, men ettersom kodingen er gjort ut fra skjønnsmessige vurderinger, ombestemte jeg meg, da det ville i større grad underbygget og dermed styrket min hypotese. Dessuten blir fire kategorier mer i samsvar med tidligere rapporter, noe som gjør det lettere å sammenligne funnene.

Årstall:	1997 (N=18)	2007 (N=30)
Positiv	17	30
Nøytral/Saksorientert	27	43
Negativ	38	16
Annet	16	10

Figuren til venstre viser holdningsendringene fra 1997 til 2007. Tabellen til høyre viser tallene i prosent.

Tabellen viser at antall positive barnevernssaker har økt fra 5 til 8. Det tilsvarer 17 prosent av alle artiklene i 1997, mens i 2007 var hele 30 prosent av artiklene positive. De nøytrale og saksorienterte barnevernssakene har også økt. Fra 4 av 18 saker i 1997 til 13 av 30 i 2007. Vi ser også en klar nedgang i negative artikler om barnevern.

Jeg fant overraskende nok ingen av de «klassiske» barnevernssakene om omsorgsovertagelse (blant annet Stang: 2007). Det kan imidlertid være en tilfeldighet ved tidspunktet for analysen. Hvis jeg hadde valgt et bredere tidsperspektiv, ville kanskje disse artiklene utgjøre en større del. Resultatene mine er langt på vei i tråd med det Sentio fant i sine analyser fra 2006. Vi hadde imidlertid forskjellige tidsvariabler. Jeg har sett på endringer over et tiårsperspektiv. Sentio sammenlignet artikkelutvalget fra 2006 med artiklene fra 2003:

«Med 40 prosent nøytrale og 40 prosent negative omtaler finner vi fortsatt støtte til hypotesen om at barnevernet i stor grad fremstilles på en negativ måte i media.

Økningen i andelen nøytrale omtaler viser derimot en positiv utvikling sammenlignet med undersøkelsen av omtalene i 2003.

Når det gjelder presentasjonsmåten av barnevernet finner vi størst andel av saksorienterte fremstillinger» (Sentio: 2007).

Svanhild - saken - En moralsk vekker?

To barnevernssaker har vært betydningsfulle når man snakker om barnevernssaker i media. Begge dreide seg om omsorgsovertagelse. I 1996 slo norske medier opp Adele Johansen- saken. En ung mor fra Laksevåg ble fratatt det nyfødte barnet sitt bare seks dager etter fødselen. Barnevernet ville ikke kommentere saken, men viste til taushetsplikten. Adele anket avgjørelsen helt opp til Strasbourg, og vant tilslutt. Norge ble dømt for brudd på menneskerettighetene (Hun fikk likevel

Barnevernet i media. Kandidat 820

ikke datteren tilbake på grunn av lang saksbehandlingstid). Saken førte til kraftig kritikk av barnevernet. En rekke enkeltsaker fulgte i kjølevannet av Adele- saken.

Den andre barnevernssaken var i 2002, og startet som en mindre notis i en lokalavis. En mor fra Kvæningen i Troms var blitt fratatt barna sine som følge av en IQ- test. Det ble starten på et voldsomt mediasirkus. Svanhilds kamp mot barnevernet ble en offentlig begivenhet. For første gang i historien opphevet barnevernet taushetsplikten og ga pressen fullt innsyn i sakens dokumenter. Journalistene fikk endelig muligheten til å belyse alle parter. Da Svanhild tapte i høyesterett, trakk journalistene seg tilbake. Pressen synes å respektere høyesteretts avgjørelse.

Men i tiden som fulgte ble pressen voldsomt kritisert. Svanhilds familie og barn ble presentert med fullt navn og bilde. Pressen burde ha tatt hensyn til de involverte, spesielt barna, med tanke på hvordan medieeksponeringen kunne være en belastning i fremtiden. Nordlys ble dømt av PFU for brudd på god presseskikk. Saken ble en «lærerpenge» for pressen. I ettertid har de fleste journalister innrømmet at det gikk over styr.

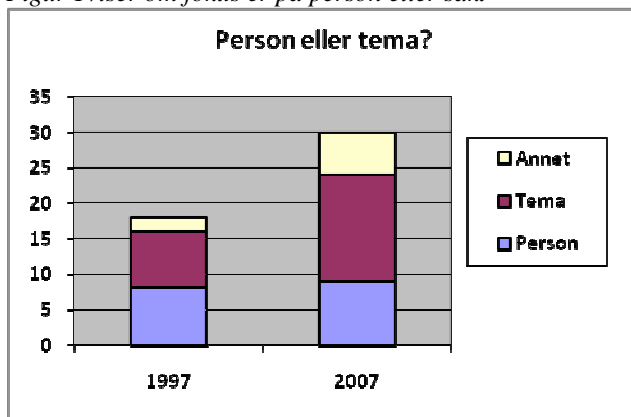
Personfokusert eller temaorientert?

Pressens hang til personifisering i barnevernssaker er, ifølge Edda Stang, i stor grad med på å danne et negativt bilde av barnevernet. Hun finner i sin analyse at flertallet av sakene handler om enkeltmenneskers kamp mot barnevernet. Denne vinklingen kan ta fokus bort fra det egentlige tema, hevder hun. Journalister bruker ofte uttrykket «case» om personifisering. Turid Øvrebø forklarer fenomenet nærmere:

«Personifiseringen er imidlertid ikke bare en tabloid vinkling, men mer et journalistisk grep for å gjøre nyheten fattbar for folk flest. Når vedtak blir fattet er det mest interessant å vite hva det vedtaket får å si for deg og meg. Derfor brukes mennesker» (Øvrebø: 2003).

Nedenfor har jeg delt artiklene mine i tre farger der lilla er de artiklene som er vinklet på tema, uten fokus på enkeltpersoner. Personfokuserte artikler vises i blått. Den siste gruppen i hvitt omfatter de sakene som ikke passer inn under noen av de to øvrige.

Figur 1 viser om fokus er på person eller sak.

Søylen til venstre viser hvordan fordelingen var i 1997. Jeg fant 8 artikler med personfokus og 8 artikler presentert som tema uten case. Søylen til høyre gjelder samme periode ti år senere. Av totalt 30 artikler i 2007, var godt over halvparten presentert uten case. Det har vært en nedgang i personorienterte barnevernssaker, og disse er ikke lenger dominerende.

Denne endringen, fra person til sak, ble også registrert i forskingsrapportene som ble lagt frem i 2007 (Stang og Sentio: 2007). Sistnevnte konkluderte med at «selv om det norske barnevernet fortsatt har en utfordring knyttet til medieomtale, mener vi at det har skjedd en positiv utvikling i mediens dekning av barnevernets arbeid i perioden 2003- 2006» (Sentio: 2007).

Kildevariabler:

«I journalistens verdensbilde består samfunnet av tre grupper: makthaverne, vanlige folk og journalister. Verden består av kilder, publikum og redaksjoner. Alle kilder som ikke er folket, er følgelig makthavere» (Eide: 2000;303).

Journalistens valg av kilder har betydning for hvordan saken vinkles. Det er derfor interessant å se på hvem som uttaler seg i barnevernssaker. Jeg har tatt for meg alle kildene som kommer til ordet i artiklene mine. I 1997 var det forholdsvis få kildegrupper som uttalte seg i barnevernssaker. Artiklene fra 2007 inneholdt imidlertid så mange forskjellige kilder at jeg for ordenens skyld, har slått sammen noen grupper. Jeg endte opp med følgende 8 kildegrupper:

Barnvernet: Alle ansatte i barnevernet, saksbehandlere, miljøarbeidere, institusjonsledere osv.

Barn: Disse er alle over 13 år og inkluderer voksne som står frem med barndomshistorier.

Foreldre: Her har jeg tatt meg den frihet å slå sammen fosterforeldre og biologiske foreldre. Jeg

Barnevernet i media. Kandidat 820

mener det er forsvarlig ut fra den sammenhengen de opptrådte. Tolkningen kan diskuteres. Edda Stang tolket fosterforeldre etter definisjonen «noen som lønnes av barnevernet». I hennes analyse er barnevernet og fosterforeldre regnet under samme variabel.

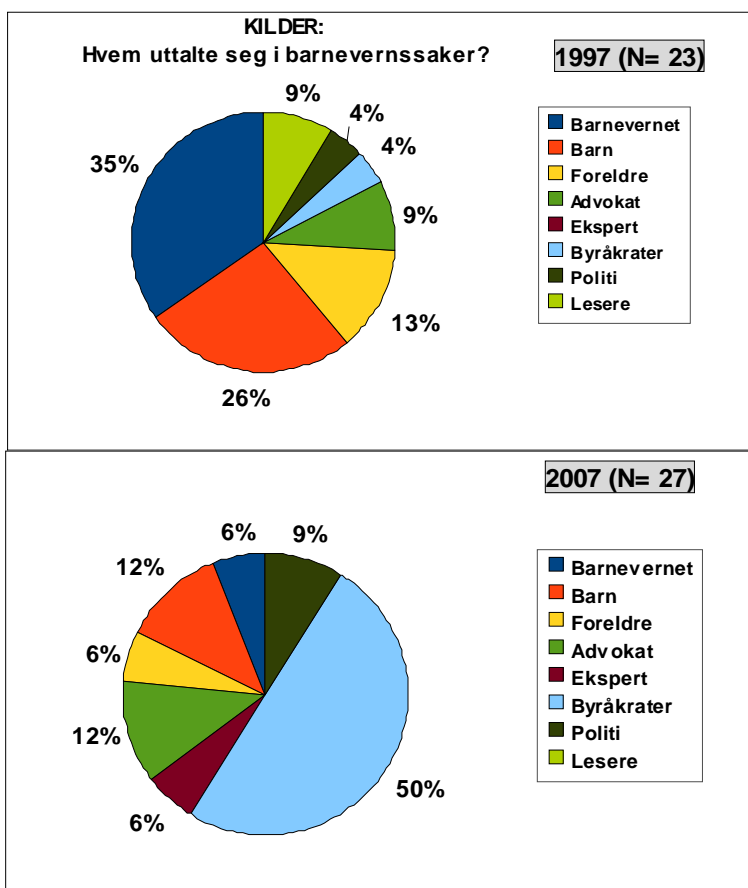
Ekspert: Ekspertene dukket først opp som kilder i 2007- artiklene. De omfatter professorer, tannleger og rektorer (sistnevnte opptrer da i rollen som fagmann).

Byråkrater: Politikere, fylkesmenn, fagsjefer, rådmenn og ellers kommunalt ansatte går under denne kategorien.

Politi: Trenger ingen videre forklaring.

Lesere: Jeg fant to leserinnlegg i 1997, men ingen i 2007.

Resultatet vises i kakediagrammene nedenfor. Den øverste gjelder 1997, og den nederste viser kildebruken i 2007:

Figurene ovenfor viser endringene i kildebruk i barnevernssaker fra 1997 til 2007.

Det mest oppsiktsvekkende er bruken av barn og barnevernet som kilder. I 1997 utgjør denne gruppen hele 61 prosent, mens i 2007 utgjør samme gruppe bare 18 prosent. Foreldre brukes i mindre grad enn før. Den nye store kildegruppen i barnevernssaker, er byråkratene. Det kan forklares med at journalister, i mangel på uttalelser fra barnevernet, går nye veier for å finne kilder. Sentio bekrefter dette i sin analyse: «i 2003 uttalte barnevernet seg i 19 prosent av sakene, mens i 2006 var tallet halvert til 9 prosent. Kildene er først og fremst personer som sitter i lederposisjoner» (Sentio: 2007).

Overskrifter

Nedenfor har jeg listet opp noen typiske overskrifter fra de to tidsperiodene. Utvalget er fra VG, Stavanger Aftenblad og Harstad Tidende, og foretatt med tanke på representativitet.

1997	2007
FLYTTET AV BARNEVERNET 26 GANGER»	FÅR BOT for barnevernssvikt
BARNEVERNSGUTTEN KENNETH (14) NEKTES SKOLEGANG	ENSLIGE BARN SKAL UT AV ASYLMOTTAK
Sats heller i forkant	Færre barn tas ut av hjemmet
Mangel på fosterhjem	Ungdomskampanje hindrer ny krim
Barn i krise	Stort behov for fosterhjem
Fosterhjemsarbeid blir nedprioritert	Mer hjelp i hjemmet

Overskriftene til venstre er fra 1997. De to øverst, fra VG, gir et umiddelbart negativt inntrykk av barnevernet. Overskriftene er typiske for tabloidformatet med fokus på person og sensasjon. Et ord som går igjen i barnevernssaker er ordet «hjelp». Tidligere var det foreldrene eller barna som «ba om hjelp» (men fikk det ikke). I dag er det et «behov for hjelp», i betydning flere barn trenger hjelp fra barnevernet. Hvem som forteller historien er avgjørende her. Et annet ord som går igjen er «barnevernssvikt». Det har imidlertid fått en ny betydning på disse ti årene. I 1997 var det barnevernsbarna som ble sviktet. I 2007 brukes barnevernssvikt når systemet har sviktet (for eksempel brudd på tidsfrister).

Oppsummering

Barnevernet er et kontroversielt område i aksene mellom offentlig inngripen, foreldres rettigheter og barnets beste. Kildene mine mente den klassiske barnevernssaken gjerne var knyttet til

Barnevernet i media. Kandidat 820

omsorgsovertakelse, med foreldrene som hoved- og ofte eneste kilde. Presentasjonsformen var gjerne «det lille menneske mot myndighetene». Historien som fortelles er emosjonell og beskriver hvordan foreldrene opplevde dagen da barnevernet ankom, mannsterke med politiet i ryggen, for å hente ungene deres. Historien vekker sterke følelser i oss. Journalistene mente denne presentasjonsmåten var typisk for 1990- tallets en- kildejournalistikk med vekt på sensasjon og dramatik. De avviste denne journalistikken som representativ for mediebildet i dag. Informantene mine fra barnevernet var enige i at sakene hadde fått en mer nøytral vinkling. Begge gruppene mente journalistene var blitt mer ansvarsbevisste i forhold til de berørte partene i barnevernssaker, og mer opptatt av barnas beste.

Hvordan presenteres så barnevernssaker i media. Det har vært store endringer fra 1997 til 2007.

Endringene de siste årene kan oppsummeres i tre punkter:

- Barnevernssaker har et mer positivt preg enn tidligere.
- Det har vært en økning av nøytrale og saksorienterte artikler.
- Det har vært en nedgang i negativ omtale av barnevernet.
- De personifiserte enkeltsakene er ikke lenger dominerende i media.

Det siste punktet er interessant i forhold til samfunnsutviklingen. Akuttiltak og bruk av tiltak utenfor hjemmet har gått opp med 19 prosent (SSB: 2007). Dette gjenspeiles ikke i media. Det gjør det derimot i en annen arena. Etter hvert som barnevernets virksomhet øker i omfang, vil en del enkeltpersoner og grupper som påstår seg rammet, etablere motmak som organiseres på ulikt vis, for eksempel via hjemmesider på internett. Når media og barnevern setter premissene for debatten om "Barnevern og media", kan det oppfattes som forsømmelse når verken aksjonsgruppene erfaringer eller de mange hjemmesidene som gror opp som paddehatter tas i betraktning.

Hva er så grunnen til at barnevernet fremstår som mer sympatisk i dagens medier? For det første kan færre enkeltsaker av typen «det lille menneske mot myndigheten» være en årsak. Når konfliktnivået reduseres, reduseres også det negative bildet av barnevernet. Hvorfor disse sakene har forsvunnet fra mediene er uvisst. Journalistene og ha sammenheng med Svanhild- saken i 2002.

For det andre ble lovteksten i barnevernsloven endret på et punkt i år 2000. Den viktigste forskjellen var vektleggingen av barnevernets forebyggende rolle i samfunnet. I tillegg ga loven uttrykk for at hjelpetiltak i hjemmet skal forsøkes i lengre tid før man får hjemmel til å sette inn tvangstiltak (NOU 2000: 12).

Barnevernet i media. Kandidat 820

En tredje forklaring kan være barnevernets profesjonalisering i forhold til media. Men kun en av mine journalister hadde merket noen holdningsendring fra barnevernets side. Hun mente at institusjonen selv var blitt flinkere til å ta kontakt med saker som kunne være av interesse for media. Hun var imidlertid den eneste som hadde registrert dette. Oslojournalistene hadde ikke merket noen endring i åpenheten.

Alle journalistene var enige om at barnevernssaker er vanskelige og tidkrevende, og at faglig kunnskap og forståelse av barnevern er en forutsetning for å kunne jobbe med det. Foreldre og advokater vet ikke alltid barns beste. De understreket imidlertid viktigheten av å holde et kritisk rettet søkelys på barnevernet. Alle, med ett unntak mente barnevernet med fordel kunne vært mer åpent.

Hvor er åpenheten?

Da barnevernet i 2005 lanserte kommunikasjonsstrategien ” Et åpent barnevern”, var det nettopp i den hensikt å forbedre ryktet sitt som en lukket og ugjennomtrengelig institusjon Det er derfor synd at de viser liten vilje til å imøtekomme pressens krav om åpenhet og innsyn (Stang: 2007). Stang mener det skyldes manglende tillit til pressen. Dette bekreftes i Sentios rapport, *Holdning til og praktisering av offentlighet hos medarbeidere i barnevernet i perioden 2004-2007*:

- Det hersker jevnt over en meget stor skepsis blant medarbeiderne til mediernes dekning av barnevernssaker. Det er meget stor forskjell mellom medarbeidernes tiltro.
- Medarbeiderne i det norske barnevernet har gjennomgående positive holdninger til offentlighet og er positive til ledelsens mål om større åpenhet.

Journalistene, med ett unntak, mente skepsisen i stor grad skyldes redsel. En beskrev redselen som på grensen til paranoide. Vedkommende viste til en nylig hendelse der saksbehandleren ikke hadde turt å oppgi navnet sitt da journalisten ringte. Edda Stang antyder at skepsisen ligger grunnfestet i den barnevernfaglige kulturen. Det er uansett oppsiktvekkende at barnevernet er mer eller mindre fraværende som kilder i barnevernssaker. Dette tiltross for at journalistene først og fremst oppsøker barnevernet for uttalelser. Det kan se ut som tilliten mellom de to yrkesgruppene bare går en vei.